

УДК 347.642

DOI: 10.35340/2308-104X.2019.82-1-04

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РЕФОРМИ
ДЕІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ
УТРИМАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА
ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ
БАТЬКІВСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ**

**EUROPEAN EXPERIENCE OF
IMPLEMENTATION OF THE
REFORM OF
DEINSTITUTIONALIZATION OF
THE STATE SYSTEM FOR
THE MAINTAINANCE OF
ORPHANS AND CHILDREN
DEPRIVED OF PARENTAL
CARE**

МАРОВА С. Ф.,
доктор наук з державного
управління, професор, ректор
Донецького державного
університету управління,
ТОКАРЕВА В. І.,
Доктор наук з державного
управління, професор, проректор з
науково-педагогічної роботи
Донецького державного
університету управління,
НИКОЛАЄВА В. І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Донецький державний
університет управління

MAROVA S.,
Doctor of Science in Public
Administration, Professor, Rector
of Donetsk State University of
Management,
TOKAREVA V.,
Doctor of Science in Public
Administration, Professor, Vice-
Rector for Scientific and
Pedagogical Work of Donetsk State
University of Management,
NYKOLAIEVA V.,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Donetsk State
University of Management

У статті описуються особливості впровадження реформи деінституціалізації системи утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Основний акцент зроблений на стандарти європейської системи, які уточнюють положення Конвенції про права дитини і можуть бути покладені в основу створення системи підтримки сім'ї у будь-якій країні. Наведені декілька прикладів успішної реалізації державного управління різноманітних моделей деінституціалізації.

Ключові слова: реформа; деінституціалізація; державні інституції; альтернативні форми догляду дітей; державне управління.

В статье описываются особенности внедрения реформы деинституционализации системы содержания детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки. Основной акцент сделан на стандарты европейской системы, уточняющие положения Конвенции о правах ребенка и могут быть положены в основу создания системы поддержки

семьи в любой стране. Приведены несколько примеров успешной реализации государственного управления различных моделей деинституционализации.

Ключевые слова: реформы; деинституционализация; государственные институты; альтернативные формы ухода за детьми; государственное управление.

The article describes the peculiarities of implementation of the reform of the deinstitutionalisation of the system for the maintenance of orphans and children deprived of parental care. The main emphasis is placed on the standards of the European system, which clarify the provisions of the Convention on the Rights of the Child and may be the basis for the establishment of a family support system in any country. Some examples of successful implementation of public administration of various models of deinstitutionalisation are given.

Keywords: reform; deinstitutionalization; state institutions; alternative forms of child care, public administration.

Постановка проблеми. Інтеграція до європейського простору стала пріоритетним напрямком української держави за останні роки. Тому майже в усіх сферах суспільного життя почали впроваджуватися реформи, а вивчення досвіду розвинутих європейських країн реформування державного управління у соціальній сфері, зокрема системи соціальної роботи набуває першорядного значення та актуалізації.

Європейська модель деінституціалізації (ДІ) системи соціальної роботи та підтримки вразливих категорій населення вважається на сьогодні найбільш збалансованою та ефективною, особливо, у першу чергу, це стосується роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Розбудові цієї моделі сприяли реформи у державному управлінні та удосконалення його механізмів: правового, соціально-економічного, організаційного, інформаційного та інших. Саме державне управління зіграло домінуючу роль у реформуванні системи соціальної роботи з сім'ями з дітьми.

На державному, регіональному та місцевому рівнях реалізовувалися заходи соціальної політики, які ґрунтувалися на теорії держави загального добробуту, тобто створення сприятливих, рівних умов життя, забезпечення соціальної справедливості для усіх верств населення.

У Європейських та інших розвинених країнах проблему перебування великої кількості дітей у державних інституціях почали вирішувати ще в середині ХХ століття. Саме тоді розпочався процес ДІ, сприяння якому надали європейські організації: ЮНІСЕФ (UNICEF), Люмос (Lumos) та Надія і житло для дітей (Hope and Homes for Children). Усі вони займаються розробкою практик ДІ та розвитком програм, спрямованих на розповсюдження сімейних форм догляду, фінансованих, в основному, за рахунок благодійності. Якщо, інституціональний догляд – це довготривалий стаціонарний догляд дітей без батьків чи опікунів понад 3 місяці, де мешкає велика група людей. То, деінституціалізація – це процес реформування системи, що займається доглядом за дітьми, пріоритетним напрямом якої є сімейне виховання. Він полягає у поступовій ліквідації інтернатів, шляхом усиновлення дітей, що там

перебувають. Тобто, ДІ – це процес реформування державних інституцій - інтернатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державно-управлінського аспекту у проведенні реформування, у тому числі аналізу зарубіжного досвіду трансформації державної системи опіки та утримання дітей, цікавлять багатьох учених із різних галузей наук, таких як: В. Аверьянов, Ю. Бондаренко, С. Горбатюк, В. Гошовська, А. Дакал, К. Дубич, В. Лактіонов, Е. Либанова, І. Лопатченко, В. Малиновський, О. Мордань, В. Козубовський, Т. Кондратюк, М. Кравченко, В. Скуратовський, В. Собченко, Ю. Харченко, І. Цибуліна, П. Шевчук, А. Шеремет, І. Ярошенко.

Згідно визначення Європейської комісії: «Деінституціалізація – це комплекс заходів, який передбачає влаштування дітей із інституційного до сімейних форм виховання, комплексний підхід до системи трансформації системи захисту дітей – перехід від виховання дітей у великих інституціях – до виховання дітей у таких формах організацій, які є максимально наближеними до сімейних та базованих на послугах, які надаються у межах спільноти – надання житла, лікування, освіти, реабілітація дитини та сім'ї, пошук прийомних сімей, якщо сім'ї немає або вона остаточно не здатна виконувати покладені на неї функції [1].

К. Браун вважає деінституціалізацію основою для розробки сучасних та ефективних послуг для дітей і родин, відводить їй роль каталізатора і джерела фінансування цих удосконалених послуг за умови належного управління. Крім того, професор висловлює думку про те, що, належним чином і обережно впроваджуючи цю реформу, можна вирішити більшість проблем дітей і сімей у громаді [2]. ДІ сприяє відходу від державної системи догляду за дітьми, заснованої на великих установах, до цілого комплексу послуг за місцем проживання дітей у громаді.

ДІ є основою для розробки сучасних та ефективних послуг для дітей і родин та каталізатором і джерелом фінансування цих удосконалених послуг за умов належного управління. Зарубіжний досвід європейських країн передбачає різні механізми подолання сирітства у своїх національних державах. Більшість держав мають схожу практику введення моделі ДІ, проте майже кожна країна, залучаючи зарубіжний досвід, адаптує його до своїх реалій.

Метою нашої статі є аналіз впровадження реформи деінституціалізації державної системи інтернатних установ у країнах ЄС та виявлення її особливостей, які можна враховувати при проведенні цієї реформи в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Зарубіжні вчені-дослідники [3], називають причини, які сприяли реформуванню державних інституцій для дітей в Європі та проведенню деінституціалізації (табл. 1).

Передусім, згідно дослідження (2003 р.), у 25 країнах – членах Європейського Союзу, в п'ятьох країнах-кандидатах на вступ та в трьох країнах – членах Європейської економічної зони, в інституціях із чисельністю від 11 дітей строком понад три місяці перебувало 23 099 дітей у віці до трьох років, які не мали батьків. Якщо враховувати чисельність цієї вікової групи у кожній із досліджуваних країн, виходимо на середній показник в 11,2 на 10 тисяч дітей у віці до трьох років [2].

Таблиця 1

Причини-передумови впровадження реформи деінституціалізації

Причини	Дослідники, рік дослідження
Негативні фізичні, емоційні та пізнавальні наслідки перебування дітей у державних інституціях.	Purvis & Cross 2007; Judge 2004; Johnson et al. 2006
Високий ризик насильства щодо дітей, які проживають в інтернатних закладах.	Mulheir et al. 2007; Browne 2009
Фінансові витрати – витрати на надання родинної допомоги або надання соціальних послуг вразливим сім'ям – 1/6 частина загальної вартості інституційного догляду.	Carter 2005

На сьогоднішній момент в Австрії, Норвегії – 0,1% дітей в інтернатах, у Польщі, Болгарії, Румунії – 0,5% дітей в інституціях, але в одному закладі мешкає не більше 6 –12 дітей.

Підґрунтям проведення реформи стала ратифікація провідними європейськими країнами двох важливих міжнародних конвенцій, які сприяли реформуванню системи послуг з охорони дитинства: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини та Європейська конвенція з прав людини. У цих документах відображені правові та концептуальні основи для практичної діяльності сучасних систем охорони дитинства.

Зазначимо, що в Європейському Союзі дітей вилучають із сімей тимчасово, лише для їхнього захисту і безпеки, після того, як усі можливі шляхи підтримки і збереження сім'ї вичерпалися [4].

Вважаємо доцільним, розглянути рекомендації з системи опіки над дітьми, які містяться в таких документах: Резолюція 77 (33) Ради Європи про передачу дітей у дитячі установи; Рекомендація R (87) 6 Ради Європи про прийомні сім'ї; Рекомендація 1061/2003 Парламентської Асамблеї Ради Європи про покращення ситуації дітей, які перебувають у дитячих установах. Перший із цих документів стосується сфери профілактики, другий – опіки сімейного типу, третій – основних напрямків змін системи опіки й ліквідації установ несімейного типу (табл. 2). Роль держави полягає в розробці відповідних правових / фінансових механізмів, які спонукатимуть місцеве самоврядування як організувати власні системи / структури підтримки сім'ї і дитини, так і дотримуватися описаних вище стандартів.

Необхідно зазначити, що ці основні стандарти європейської системи, які уточнюють положення Конвенції про права дитини можуть бути покладені в основу створення системи підтримки сім'ї в будь-якій країні.

Кожна держава намагається адаптувати існуючий досвід до своїх реалій. За пріоритетністю форми опіки в міжнародній практиці визначаються таким чином: усиновлення; опіка в сім'ях родичів; прийомна сім'я; інтернатний заклад.

Таблиця 2

Рекомендації стосовно системи опіки над дітьми

1. Сфера профілактики. Додаток до Резолюції 77 (33) Ради Європи про передачу дітей у дитячі установи	2. Сфера опіки сімейного типу. Рекомендація R (87) 6 Ради Європи про прийомні сім'ї:	3. Основні напрямки зміни системи опіки (ліквідація закладів несімейного типу). Рекомендація 1061/2003 Парламентської Асамблеї Ради Європи про покращення ситуації дітей, які перебувають у дитячих установах.
<p>Супровід і підтримка дитини в її власній сім'ї; відповідні центри денної опіки; передача дітей на виховання сім'ям родичів; звичайна опіка в прийомних сім'ях чи в установах сімейного типу; спеціалізована опіка в прийомних сім'ях чи в установах сімейного типу; тимчасові домівки; будинки для короткотермінового перебування цілих сімей. Невеликі будинки, де персонал (зазвичай сімейна пара) живе постійно, а дітей підбирають, тобто «дитячі будинки сімейного типу»; спеціалізовані будинки (наприклад, для близько двадцяти п'яти дітей) зі спеціальними зручностями (психіатричними, педагогічними, технічними) для терапії чи опіки визначеної категорії дітей; влаштування неповнолітніх у малі, в основному самокеровані общини, які складаються з дітей одного віку, під слабким, але кваліфікованим наглядом, можливо у власному домі.</p>	<p>1. Створення прийомних сімей. 2. Національне законодавство повинно передбачати систему нагляду за прийомними сім'ями (сім'ї повинні проходити навчання і мати відповідні сертифікати, надавати інформацію про хід опіки суду). 3. Дитина повинна мати право на контакти з біологічною сім'єю, яка має право на інформацію про ситуацію дитини, якщо це не суперечить її інтересам. 4. Прийомні батьки повинні мати повноваження приймати рішення в щоденних та термінових справах, які стосуються дитини. 5. Прийомні батьки повинні мати право висловлювати свою думку, коли приймаються рішення стосовно дитини. 6. Прийомні батьки повинні мати можливість подати заяву про встановлення їх правовими опікунами дитини, особливо коли перебування дитини в прийомній сім'ї є тривалим. 7. При прийнятті рішень стосовно дитини, яка проживає у прийомній сім'ї, суд повинен брати до уваги інтереси дитини і її думку (якщо дитина здатна висловити свою думку), а також позицію біологічних та прийомних батьків</p>	<p>1. Діти мають право зростати в сімейному оточенні; відповідно їх можна влаштовувати у дитячі установи лише в крайніх випадках. Зміни повинні стосуватись тих держав, в яких влаштування дітей у заклади несімейного типу приймалось як стандартне та єдине можливе рішення. 2. Парламентська Асамблея рекомендує, щоб Комітет Міністрів Ради Європи спонукав держави-члени до таких дій: підготовка та публікація переліку установ, які повинні бути закриті (великі, ізольовані, з поганною матеріальною базою) з вказанням терміну їх закриття; взаємодія спільно з інститутами громадянського суспільства повернення дітей у їхні власні сім'ї або влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, відкриття денних центрів, тощо; систематичне навчання персоналу, який працює з дітьми; введення програм підтримки для малозабезпечених сімей з метою запобігання відмова від дітей; дослідження обґрунтованості перебування дітей поза сім'єю; ефективне використання кредитів Банку Розвитку Ради Європи з метою покращення умов опіки над дітьми в дитячих установах. 3. Парламентська Асамблея запрошує всі органи Ради Європи, визнати повагу прав всіх дітей та політику переходу від влаштування дітей у заклади несімейного типу до системи влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу як безумовне зобов'язання держав.</p>

Зарубіжна практика в деяких випадках залишає форму інтернатного закладу як державну установу утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Але в процесі деінституціалізації державні виховні установи зазнали структурної трансформації, у першу чергу, у зменшенні кількості вихованців (у середньому показник становить 10–50 осіб на одну установу). Досвід Великої Британії, Австрії, Швейцарії, Польщі засвідчує збереження державних шкіл-інтернатів (дитячі будинки, притулки) як спеціалізованих закладів для виховання дітей, які мають відхилення в поведінці, певні психологічні чи фізичні проблеми. Найбільш поширеними типами інтернатів є: лікувальні центри з цілодобовим перебуванням дітей; сімейні дитячі будинки; кризові та дитячі психіатричні центри [5].

Вважаємо доцільним навести декілька прикладів успішної реалізації державного управління різноманітних моделей влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Багато розвинених країн (Швеція, Франція, Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії та ін.) визнали політику Ді оптимальним інструментом для влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей з інвалідністю. У цих країнах широко під час реалізації політики Ді використовуються різноманітні форми замісного батьківства (прийомні, патронатні сім'ї тощо). Так, у Проекті «Деінституціалізація та життєдіяльність громади – результати та витрати: доповідь європейського дослідження» взяло участь 28 країн [6]. Для більшої частини звіти були написані дослідниками, а в деяких випадках і експертами в кожній із партнерських установ, використовуючи різноманітні джерела, включаючи державну політику, веб-документи, статистичні звіти та наукові доповіді. Проект був орієнтований на вивчення превентивного кризового втручання з метою підтримки біологічної родини та недопущення інституціалізації дитини. Позбавлення батьківських прав у цій моделі є надзвичайно складною процедурою, а у деяких скандинавських країнах воно загалом неможливе. Забезпечення різних форм допомоги біологічним батькам, у тому числі й короткострокової передачі дитини до фостерної родини. Наприклад, в Італії батьки самі можуть подати заяву на розміщення дитини у фостерній родині, а в усіх скандинавських країнах використовується технологія «сімейно-групових конференцій», що передбачає залучення у процес розробки рішення про найкращий формат роботи з дитиною та її батьками «розширеної сім'ї» за безпосереднього супроводу та консультування спеціалістів соціальних служб. Високим є рівень професіоналізації фостерного батьківства (зокрема, обов'язкові курси для таких батьків функціонують в Іспанії та Італії, усіх скандинавських країнах) та оплата праці фостерних батьків, які працюють за офіційними контрактами з державою.

У Швеції, з метою реорганізації великих державних закладів для утримання дітей, була розроблена програма, в основу якої була покладена реалізація Міжнародної моделі закриття установ, які шкідливі для розвитку дітей. В основі моделі міститься 5 етапів-рівнів, які послідовно виконувалися: 1 етап: правове оформлення підстав закриття установи; 2 етап: процес аналізу й прийняття рішення про закриття або реорганізацію державної інституції; 3 етап:

формування громадської думки щодо організаційних змін у діяльності закладів; 4 етап: узгодження політики державного управління щодо трансформації установ із вимогами громади й суспільства; 5 етап: контроль неухильного виконання, моніторинг і корекція відповідних дій.

Досить цікавою, на наш погляд, є модель патронатного виховання у Великій Британії, що дозволяє повернути до своїх біологічних родин майже дві третини усіх дітей протягом шести місяців. Ще на початку 21 століття у Великій Британії було започатковано систему альтернативних форм опіки, яка включає: екстрене та короткотермінове влаштування дітей, на період подолання кризи в їх біологічних сім'ях (патронат), при чому середній термін перебування дітей у таких сім'ях повинен не перевищувати 9 тижнів. Тому відсоток дітей, які виховуються у прийомних сім'ях достатньо низький – не більше 10 % [7].

У Польщі була розроблена й упроваджена нова модель установ для дітей-сиріт, які з різних причин не можуть бути повернуті в біологічні родини чи влаштовані в сімейні форми виховання. У такому будинку одночасно проживають не більше 12 – 14 дітей, з якими працюють 4 – 5 вихователів [8].

Заслугує на увагу болгарська спланована стратегія закриття державних інституцій та побудова системи доступних послуг у громаді для сімей із дітьми:

- послуги з попередження та підтримки (Центр сімейного консультування / комплекс послуг, Центр Матері та Дитини, Центр денного перебування);
- послуги термінового захисту (Центри термінового влаштування для дітей, яких необхідно вилучити із сімей негайно із подальшим влаштуванням до спеціалізованих прийомних сімей);
- прийомна сімейна опіка;
- спеціалізоване стаціонарне піклування [9].

В Італії є інституції догляду за дітьми середнього розміру, що певною мірою нівелює негативний вплив від знеособленого піклування про дітей у великих інституціях. Наголошується на «принципі трьох Т»: time, territory, tutelage, який забезпечує мінімізацію шкоди від перебування дитини в інституції. Перше – мінімізувати час, який дитина проводить в інтернатному закладі, друге – територія перебування дитини має бути мінімально обмеженою, інституція має бути максимально інтегрована у місцеву громаду, третє – права дитини мають бути максимально дотримані всередині інституції, яка забезпечує їй опіку та піклування.

Німеччина практикує поєднання у виховній системі функціонування оновлених інтернатних закладів та стимулювання розвитку прийомних сімей. Державна політика практикує довгострокове утримання дитини в подібних закладах задля повернення її в біологічну родину, і лише не маючи реальних можливостей для здійснення цього приймаються інші рішення. Пріоритетність форм у цій державі виглядає наступним чином: біологічна родина – усиновлення. Усі інші форми визначаються як проміжні й тимчасові. Німецька держава намагається розглядати державні структури утримання дітей як останній механізм у вирішенні проблем сирітства [10].

У Чорногорії деінституціалізація та трансформація існуючих закладів догляду за дитиною тісно пов'язані з розвитком фостерних (патронатних) сімей.

Як, наслідок, навантаження на установи з догляду за дітьми зменшується і сприяє якнайшвидшому закриттю установ або перетворенню їх у ресурсні центри, що надають професійну підтримку та послуги альтернативного догляду [11].

Реформа закладів інституціонального догляду в Румунії розпочалась у 1997 році. За цей час у країні вдалось зменшити кількість дітей, які проживали в інтернатних закладах зі 100 тис. дітей до 20 тис. дітей. Важливим етапом у процесі реформування інтернатних закладів стала передача усіх закладів у підпорядкування Міністерству соціальної політики та переведення їх фінансування з державного бюджету на бюджети місцевих органів виконавчої влади. Пріоритетом роботи була дитина та її перебування в сім'ї та визначення відповідальності органів влади різних рівнів стосовно забезпечення реалізації прав дитини в умовах децентралізації. Також було проведено оцінку ситуації в кожному інтернатному закладі, вивчено історію кожного вихованця. За словами експертів, ключовим каталізатором реформ стало бажання державної влади та органів місцевого самоврядування реформувати систему інституційного догляду. Важливу роль також відіграла співпраця державного сектору з громадськими та міжнародними організаціями [12].

Досить важливим вважаємо навести стратегічні етапи, які пропонують автори посібника [2] і яких необхідно дотримуватись при проведенні ДІ:

1. Підвищення обізнаності людей про негативні наслідки інституціалізації для дітей. →
2. Розробка стратегічного плану для управління процесом ДІ. →
3. Аналіз наявних ресурсів та послуг на національному/регіональному рівні. →
4. Аналіз на рівні конкретних інституцій: розуміння динаміки використання послуг. →
5. Розробка альтернативних послуг для дітей, які перебувають під інституційним доглядом. →
6. Планування перерозподілу ресурсів та шляхи проектування витрат на майбутні послуги. →
7. Підготовка та переведення дітей у нові форми влаштування. →
8. Підготовка та переміщення персоналу інтернатних закладів. →
9. Переведення у нові форми влаштування, а також трансформація усіх послуг після завершення процесу планування і підготовки. →
10. Здійснення моніторингу й оцінки державою та місцевими органами влади щодо ефективності програми ДІ.

Аналізуючи досвід впровадження реформи ДІ були виявлені суттєві особливості, серед яких:

- безумовне визнання й дотримання прав дітей;
- виявлення проблем інституційних державних закладів;
- подолання бідності сімей із дітьми, як превенція влаштування дітей у інтернатні заклади;
- модернізація соціальних стандартів догляду;
- першочергове виведення дітей із вадами здоров'я з державних інституцій;
- констатація факту, що переважна більшість у державних інтернатних закладах – це діти з етнічних меншин, діти-правопорушники, діти з інвалідністю;
- суттєва нестача фінансових та людських ресурсів у місцевих органах самоврядування при запровадженні реформи;

- наявність міжвідомчого суперництва між різними урядовими міністерствами [13].

У той же час, необхідно звернути увагу на те, що до процесу залучення недержавних організацій до виконання «соціального замовлення» необхідно відноситись з обережністю. Хоча ця модель ефективно працювала у деяких західноєвропейських країнах, колишні країни соціалістичного табору мають іншу спільну спадщину: культура волонтерських та благодійних організацій значно відрізнялася від розвинутих країн Європи, і місцеві громадські організації почали розвиватися у регіонах тільки впродовж останніх десяти років. Тому, лише лічені неурядові організації володіють достатніми знаннями, навичками та потенціалом для провадження соціальних послуг.

Громадські організації часто займають активну позицію у проведенні реформи ДІ, а органи державної влади повинні вивчати їх досвід, передусім органи державного управління не повинні застосовувати існування громадського сектору як підставу для відмови від фінансової та адміністративної відповідальності за дітей, які перебувають під опікою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Досвід розвинених європейських країн, які вже відійшли від системи великих інтернатних закладів, переконує, що створити передумови для поступового реформування інтернатних закладів можна шляхом: пошуку превентивних механізмів, що допоможуть запобігти інституалізації дітей; відпрацювання системи соціальних послуг для вразливих сімей із дітьми; розвитку нових принципів співпраці органів державного управління, закладів соціального захисту дітей та громадських організацій.

Отже, зарубіжний досвід передбачає різні механізми подолання сирітства у своїх національних державах. Більшість держав мають схожу практику впровадження послуги патронату сім'ї, проте майже кожна країна, залучаючи зарубіжний досвід, адаптує його до своїх реалій. Саме впровадження зарубіжного досвіду допоможе Україні швидше вийти на один рівень з іншими європейськими державами в питаннях здійснення патронату сім'ї.

Ефективність ДІ має вимірюватися не просто зменшенням кількості дітей у інституціях, а підвищенням якості їхнього життя після виходу із інституції. Це має забезпечуватися постійним моніторингом та контролем з боку відповідних уповноважених органів, наприклад, групою аудиторів, які забезпечують постійний аудит та оцінку потреб дитини. Альтернативні послуги для родин та дітей мають бути ретельно протестовані та перевірені.

Ключові поради для успішного впровадження ДІ стосуються не тільки повернення дітей із інтернатів у родини, а й організації превентивної роботи, щоб нові діти не потрапляли до інституцій.

Європейський досвід деінституціалізації є прикладом оптимізації ефективної дії механізмів державного управління процесами реформування інституціональної системи утримання дітей і ґрунтується на створенні позитивної адекватної громадської думки, формуванні комплексу альтернативних видів сімейного догляду за дітьми, захисті прав дитини, проведенні превентивних заходів запобігання бідності сімей із дітьми, удосконаленні організаційно-управлінських аспектів.

Таким чином, вивчення європейського досвіду імплементації реформи ДІ дозволяє стверджувати, що незалежно від національного підходу до введення в експлуатацію та адміністрування послуг на базі громади, досягнення ефективної ДІ потребує координації між національними, регіональними та місцевими органами влади, як всередині, так і між різними секторами.

У подальших дослідженнях було б доречним вивчення зарубіжного досвіду європейських країн реформування державних закладів для соціального обслуговування людей похилого віку.

Література:

1. De-institutionalising and transforming children's services. A guide to good practice. URL: http://www.trass.cz/archive_2015/files/8-document2.pdf. (дата звернення 21.09.2018).
2. Деінституціалізація та трансформація послуг для дітей. К.: Калита, 2009. 193 с.
3. Nordin A. Towards a Brighter Future for Institutionalised Children? A Case Study of De-Institutionalisation of Childcare in Kyrgyzstan. Lund University Master of Science in International Development and Management. 2015. P.54.
4. Врублевська Н. Стандарти захисту основних прав дитини // *Права дітей*. Березень. 2006. С. 12–13.
5. Шеремет А. Реформування державної системи опіки над дітьми як пріоритетний напрям політики України. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 4(6). С. 248–259.
6. Beadle-Brown J., Kozma A. Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study Volume 3: Country Reports. 602 p.
7. Козубовський В. В. Соціальний захист неповнолітніх у Великій Британії. Ужгород: УжНУ, 2004. 129 с.
8. Бадора С. Теорія і практика опікунства в Польщі. Івано-Франківськ, 2000. 252 с.
9. Звіт за результатами кабінетного дослідження щодо становища дітей в Україні та практик з впровадження деінституціалізації в окремих країнах. Міжнародна організація «Save the Children». URL: <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2017/03.pdf>. (дата звернення 06.10.2018).
10. Волощенко О.В. Сучасна українська сім'я. *Українська педагогіка*. 2007. № 3. С. 29–35.
11. Keeping Children Out of Harmful Institutions. Why we should be investing in family-based care? Save the Children Fund. URL: https://www.crin.org/en/docs/Keeping_Children_Out_of_Harmful_Institutions_Final_20.11.09.pdf. (дата звернення 01.10.2018).
12. Міжнародні експерти поділились досвідом реформування інтернатних закладів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mizhnarodni-eksperti-podililis-dosvidom-reformuvannya-intern-36812> (дата звернення 15.09.2018).
13. Веретенко Т.Г., Денисюк О.М., Спіріна Т.П. Міжнародний досвід деінституціалізації та реформування соціальних послуг. Збірник наукових праць. Випуск LXXIX. Том 1. 2017. С. 207–210.

References:

1. De-institutionalising and transforming children's services, A guide to good practice, available at: http://www.trass.cz/archive_2015/files/8-document2.pdf (Accessed 21 September 2018).
2. Deinstytutsializatsiya ta transformatsiya posluh dlya ditey (2009) K.: Kalyta,
3. Nordin A., (2015) Towards a Brighter Future for Institutionalised Children? A Case Study of De-Institutionalisation of Childcare in Kyrgyzstan. Lund University Master of Science in International Development and Management.
4. Vrublevs'ka N., (2006) Standarty zakhystu osnovnykh prav dytyny, Prava ditey, Berezen', pp.12–13.
5. Sheremet A., (2016) Reformuvannya derzhavnoyi systemy opiky nad dit'my yak priorytetnyy napryam polityky Ukrayiny, *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. Seriya: Pedahohichni nauky*, vol. 4(6), pp. 248–259.
6. Beadle-Brown J., Kozma A., Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study, vol. 3: Country Reports.
7. Kozubovs'kyi V. V., (2004) Sotsial'nyy zakhyst nepovnoletnikh u Velykiy Brytaniyi, Uzhhorod: UzhNU.
8. Badora S., (2000) Teoriya i praktyka opikunstva v Pol'shchi, Ivano-Frankivs'k.
9. Zvit za rezul'tatamy kabinetnoho doslidzhennya shchodo stanovyshcha ditey v Ukrayini ta praktyk z vprovadzhennya deinstytutsializatsiyi v okremykh krayinakh, Mizhnarodna orhanizatsiya «Save the Children», available at: <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2017/03.pdf> (Accessed 6 October 2018).
10. Voloshchenko O. V., (2007) Suchasna ukrayins'ka sim'ya, *Ukrayins'ka ped ahohika*, vol. 3, pp. 29–35.
11. Keeping Children Out of Harmful Institutions. Why we should be investing in family-based care? Save the Children Fund, URL: https://www.crin.org/en/docs/Keeping_Children_Out_of_Harmful_Institutions_Final_20.11.09.pdf (Accessed 1 October 2018).
12. Mizhnarodni eksperty podilylys' dosvidom reformuvannya internatnykh zakladiv, available at: <https://www.president.gov.ua/news/mizhnarodni-eksperti-podililis-dosvidom-reformuvannya-intern-36812> (Accessed 21 September 2018).
13. Veretenko T. H., Denysyuk O. M., (2017) Spirina T. P., Mizhnarodnyy dosvid deinstytualizatsiyi ta reformuvannya sotsial'nykh posluh, *Zbirnyk naukovykh prats'*, iss. LXXIX, vol 1, pp. 207–210.

The article describes the European model of the deinstitutionalization of the system of social work and support for vulnerable groups of the population is currently considered the most balanced and effective, especially in the first place, this applies to orphans and children deprived of parental care. The development of this model contributed to reforms in public administration and improvement of its mechanisms: legal, socio-economic, organizational, informational, and others. The public

administration has played a dominant role in reforming the system of social work with families with children.

At the state, regional and local levels, social policy measures have been implemented, which were grouped in the theory of the welfare state, that is, the creation of favorable, equal living conditions and ensuring social justice for all segments of the population.

Deinstitutionalization is the basis for the development of modern and effective services for children and families and a catalyst and a source of funding for these improved services provided that they are properly managed. If deinstitutionalisation is appropriately and carefully implemented, most of the problems of children and families in the community can be solved.

The author notes that, in the European Union, children are temporarily excommunicated from families only for their protection and safety, after all possible ways to support and preserve the family have been exhausted. Many developed countries (Sweden, France, Germany, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, USA, Israel) have recognized the policy of deinstitutionalisation as an optimal tool for the placement of orphans, children deprived of parental care and children with disabilities. In these countries, various forms of substitution paternity (foster care, patronage families) are widely used in implementing the policy of deinstitutionalisation of children.

Particular attention is paid to the basic standards of the European system, which clarify the provisions of the Convention on the Rights of the Child and may be the basis for establishing a family support system in any country.

Thus, foreign experience implies different mechanisms for overcoming orphanhood in their national states. Most states have similar practices in introducing deinstitutionalisation models, but almost every country, drawing on foreign experience, adapts it to its realities. It is the implementation of European experience that will help Ukraine create the preconditions for the gradual reformation of residential institutions through the search for preventive mechanisms that will help to prevent the institutionalization of children; elaboration of the system of social services for vulnerable families with children; development of new principles of cooperation between public authorities, social protection institutions for children and public organizations.